

SANAT EĞİTİMİNİN ÇOCUK GELİŞİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE

Meyssem SAMSUN

Doç., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, meyssem.samsun@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4980-5718

İ. M. V. Noyan GÜVEN

Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, noyan@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3072-0167

Samsun, Meysem ve Güven, İ. M. V. Noyan. "Sanat Eğitiminin Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkileri Üzerine". idil, 99 (2022 Kasım): s. 1597-1608. doi: 10.7816/idil-11-99-06

ÖZ

Büyüme süreci, farklı gelişimsel evreleri içerir. Gelişimsel evrelerin belirli ortak özelliklerinin yanı sıra bireye özgü koşullara bağlı farklılıkları da vardır. Sanat eğitimi; algılama, düşünme, tasarlama, yorumlama gibi birçok kazanım ile birlikte çocuğun kendini ifade etmesine, estetik bakış açısı kazanmasına öncülük ederek problem çözme becerisine olumlu katkılar sağlar. Küçük yaşlardan itibaren sanat eğitimi kapsamında görsel sanatlar eğitiminin, çocukların bilişsel süreçlerine ve özellikle küçük motor kasların gelişimine etkili olduğu bilinmektedir. Çalışmamızda, görsel sanatların bir kolu olan resim sanatı kapsamında, çocuk resimlerinin özellikleri ve çocukluktan gençliğe çizgisel gelişim süreçleri incelenerek, sanat eğitiminin çocuk gelişimine etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Erken çocukluk döneminden itibaren çocukların yapmış olduğu karalamalar ve çizimler üzerinden görsel araştırma yöntemi ve literatür araştırmaları ile kuramsal alt yapısı oluşturulan makalenin sonuç ve tartışma kısmında ise sanat eğitiminin gerekliliği toplumsal bazda ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelişimi, sanat eğitimi, kültür, çocuk resimleri

Makale Bilgisi:

Geliş: 19 Ağustos 2022

Düzeltilme: 22 Eylül 2022

Kabul: 17 Ekim 2022

Giriş

Sanat eğitimi; bireyin tüm gelişim alanlarını olumlu yönde etkilediği gibi kişisel gelişimi ve yönelimleri doğrultusunda yaratıcılığın ön planda bulunduğu en güvenilir ortamlardan birini oluşturur (Yolcu, 2019;287). Çocuğun sanatsal eğitim sürecinde, ailesinden göreceği yönlendirici ve pozitif yönde irdeleyici tavır, gelecekte çevresiyle iyi ilişkiler kurabilen ve toplumu önemseyen bir birey olabilmesi anlamında, etkin bir rol oynayacaktır (Başbuğ vd 2016;94). Bu bağlamda, çocuğu görmeye, duymaya, sorgulamaya, deneme yapmaya, bir sonuç aramaya yönelten sanat eğitiminin temel amacı; çocuğun kişisel gelişiminin doğru süreçle ilerleyebilmesini sağlamaktır (Ulutaş vd 2004; 2).

Çocuk, gelişim evresinde, kendini özgürce ifade edebilme çabası içindedir. Sanat eğitimi, çocuğun kişilik gelişiminde, özgüvenin güçlenmesi adına da belirleyici rol oynar. Atölye eğitimi esnasında, paylaşım, sorumluluk, araç-gereç kullanımı ve aitlik gibi konularda birçok farklı kazanımlar elde eder (Uğur, 2018;109)

Öğrenme sürecinin önemli bir kısmını oluşturan sanat eğitimi; özgür, barışçıl, insancıl çocukların geleceğe kazandırılmasında etkili olmaktadır. Aynı zamanda, çocukların kendi kültürel ve tarihsel değerlerini algılayabilmesine zemin hazırlayıp toplumsal kültürün gelişmesini de sağlar. Bu sayede kendini ifade edebilen, kendi kültürünü tanıyan, koruyan ve sonraki nesillere taşıma bilincinde, yapıcı ve yaratıcı bireyler yetişir (Akkurt vd. 2018;56).

Sanat, başlı başına kültürel bir yapı olduğundan, estetik değerleriyle, kişinin sosyal bir birey olmasına da yardımcı olur. Bundan dolayı, çocuğun sanatsal gelişiminin, genetik çerçevenin oluşturduğu yetenek geliştirme ile değil, öğrenmenin bir sonucu olduğu kabul edilebilir (Eisner-Day, 2005:5).

Sanat Eğitimi

Sanat, bir anlatım aracıdır. Var olan tüm sanat biçimleri, bir şeyler ifade etme amacındadırlar. Çocuğun sanatsal gelişiminde, içinde bulunduğu sosyal yapının etkin olduğu kabul edilmekle birlikte günümüzde popüler kültürün etkisine de önemle vurgu yapılmaktadır (Aykaç, 2019;221).

Sanat eğitiminin amacına ulaşması ve faydalı olabilmesi için belirli unsurları taşıması gerekmektedir. Nitelikli bir sanat eğitimi için; eğitim kurumlarında, sanat eğitiminin gerekliliğini önemseyen yönetsel bakış açısı, yeniliğe açık ve geliştirilebilir eğitim-öğretim programı, eğitimin gerektirdiği donanıma sahip eğitmen, kararlı bir eğitim süreci ve yeterli teknik donanım; temel gereksinimler olarak kabul edilebilir. Fakat, sanat eğitiminin gerekli olduğu bilincinin kazanılması, en önemli adımdır. Dolayısıyla; ilk, orta ve yükseköğretim kurumları programlarını, sanat eğitimi göreceк çocuğa ya da gence, kazanması beklenen değerlere bağlı olarak planlamalıdır. Ancak, günümüzde genel bir kanı olarak eğitim kelimesinin karşılığı, fen bilimleri olarak algılanır. Eğitim gören çocuğun gelişiminde, fen bilimleri kadar sanat eğitimi de önemlidir. Albert Einstein'ın altını çizdiği gibi "hayal gücü bilgidен önemlidir". Hayallerini gerçekleştirmek amacıyla üreten çocuklar, toplumların geleceğinde fark yaratır. Günümüzde, çoğu eğitim kurumunda, fen bilimleri derslerinin miktarını artırmak adına özellikle sanat derslerinin zamanını kısıtladıkları hatta çoğunlukla eğitim sürecinden çıkardıkları ya da haftalık programda varmış gibi gösterip gerçekte sanat eğitimi derslerini, sayısal içerikli ders olarak işledikleri de bir gerçektir. Bu noktada, fen bilimleri yoğunluklu müfredatın ağır baskısı altında yetiştirilen çocuklar, doğal bir etki-tepki sürecine girerler. Söz konusu bu çocuklar, genel davranış bozukluğu sergileyebilmekte; hırçın ve tepkisel tutumlarının dozunu ayarlayamayan bir nesil olarak toplumsal yaşama dahil olmaya çalışmaktadırlar.

Sanat eğitimin bir bölümünü içeren görsel sanatlar eğitimi, bireyin kendini tanıyarak daha iyi ifade etmesinde ve insanlarla daha iyi iletişim kurmasında etkindir. İlave olarak üst düzey düşünme becerilerine eleştirel düşünme becerilerinin de eklenmesi ile çocukların duygusal yönlerinin ortaya çıkmasına ve yaratıcılıklarının gelişmesine katkı sağlar. Bunun yanı sıra, kendi dinamikleri içerisinde çocuk gelişim evrelerini ve çocuk sanatının incelenmesine de olanak tanır.

Çocuk, sık sık kendini ifade etmede ve kabul görülme kaygısı ile olumsuz davranışlar gösterebilir. Kendini ifade etme aracı olarak sanatın, sanatsal yaratım kaygısının kazandırılması ise bu noktada alternatif bir iletişim unsuru olabilir. Keza, çocuğa sunulan asgari koşullardaki sanatsal malzemeler ve atölye imkânı, daha olumlu tutumlar sergilemesine ve kendisini daha güçlü bir şekilde ifade edebilmesine olanak sağlayabilir. Bu sayede kendisini başarıyla ifade edebilen ya da etmeye çabalayan çocuk, içinde bulunduğu sosyokültürel yapı ile uyumlu bir birey olmayı başarabilir.

Yaratıcı bir süreç olan sanat eğitimi, çocuğun kendini güvende hissedebileceği bir ortam sağlar. Bu güven ortamı çocuğu özgür düşünmeye ve çalışmaya yönlendirir. Sonuçta; farklı mesleklere yönelseler bile, çocukların; üreten, seçen, beğenen, kendini ifade edebilen bir birey olması beklenir (Aykaç, 2019;29). Çocuğun yetişkin bir bireye dönüşüm sürecinde, içinde yaşadığı toplumsal koşullar, ailenin ve/veya çevrenin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alt yapısı gibi çeşitli etmenlerin etkisi kuşkusuz göz ardı edilememektedir.

Ancak, çocukların sanatsal eğitimle gelişen yaratıcı düşünme yetkinlikleri ile yeniden biçimlenen gelişim evreleri, bireysel yetenekleri haricinde benzerlikler gösterebilmektedir.

Çocukluk Döneminde Algı

Nesnelerin varlığını, duyu organlarımızla tanımlarız. Duyu organlarımızı, en verimli şekilde tanıma ve kullanma becerisi sanat eğitimi ile mümkün olur. Bu bağlamda; bakmak yerine görmek, duymak yerine işitsel algı ve dokunmak yerine dokunsal algı, yaratıcılığın gelişebilmesi ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için temel aşamalar olarak kabul edilir (San, 1985: 17).

Çocuklarda algılama, öğrenmenin en önemli kısmıdır. Çocuklara duyularını nasıl kullanabileceklerini öğretmek, sanat eğitimi için olduğu kadar genel eğitim için de önemlidir. Sanatsal etkinliklerin en önemli adımı görsel algılamadır. Sanat eğitim süreci, önce bütünü görüp, sonra bunların farkını anlayıp sonunda, yeniden bütünü oluşturmak için ilişkiler kurabilmelerini gerektirir. Bu yeteneği sanat yapıtlarını inceleyip üzerine tartışmalar yaparak geliştirilebilirler.

Eğitim Sisteminde Yaratıcı Düşünme

Rogers'a göre "Eğitim; tutucu, kalıplaşmış veya bağımsız düşünen, yaratıcı ve özgün olmaktan ziyade eğitimini tamamlamış bireyler yetiştirmektedir." (Sungur, 1992:38'den Rogers, 1972). Fakat günümüzde tüm dünyadaki eğitim süreçleri ve politikaları üzerine yöneltilen en ağır eleştirilerin ana başlığını "yaratıcılık eksikliği" oluşturur.

Sanat eğitimi veren öğretmenin, eğitim sürecinde yararlandığı deneyim ve birikimleri ile gözlemlediği çocuğa, genel gelişim gereklilikleri yanı sıra kişisel gelişim gerekliliklerine uygun bir tutumla eşlik etmesi, hassas bir öneme sahiptir (Aykaç, 2019:15). Bu anlamda, örnek olarak tanımlanacak öğretmen ve sanatçının uygulamaları yakından incelendiğinde, çocuklara olumlu yönlendirmelerde buldukları, kurgularına model oldukları, ustalık ve teknik detay gösterdikleri ve çok sayıda farklı öğretim yolu olanakları sundukları görülmüştür.

Öğretmen merkezli eğitim, yerini öğrenci merkezli eğitime bırakmalıdır. Öğrenci sorarak, deneyerek, yaşayarak öğrenmelidir. Öğretmen ise motive eden, ortam hazırlayan olmalıdır. En önemlisi, çocukların yaratıcılıklarına zarar vermeden, kendi çıkış yolunu bulmasına yardım etmelidir.

Sanat eğitimi çocuğun yaratıcı ürünler ortaya koyduğu bir süreçtir. Görsel sanatlar dersi okullarda öğrencilere bu ortamı hazırlayan en önemli etkidir. Bunun için sanat eğitimi veren öğretmen önemli bir faktördür. Araştıran, sorgulayan, üreten, yaratıcı öğretmenler kaliteli eğitim gören öğrencilerin yetişmesi için gereklidir.

Sanatta Çocukluktan Gençliğe Doğru Gelişim Evreleri

İlk kez, çocuk resimlerinde belirli bir sistematik gelişme evresi olduğunun altını çizen Gustaf Britsch, söz konusu resimlerde, kendi dinamikleri içerisinde temel basitlikten karmaşıklığa giden doğal bir sürecin geliştiğini belirtir. (Kırıçoğlu, 2002: 75'ten Britsch, 1926).

Çocuk resimlerinde basitten karmaşığa doğru sistemli bir gelişim gösteren bu evreler gelişimin doğal bir sonucudur.

Çizgisel gelişim evrelerini inceleyen birçok araştırmacı, benzer sonuçlara ulaşmıştır. Lowenfeld' e göre gelişim aşamaları; iki ve dört yaş arasını kapsayan karalama evresi, dört ve yedi yaş arasını kapsayan şema öncesi evre, yedi ve dokuz yaş arasını kapsayan şematik evre, dokuz ve on bir yaş arasını kapsayan ergenlik öncesi evre, on bir ve on üç yaş arasını kapsayan mantık çağı, on üç ve sonrası yaşları kapsayan ergenlik krizi dönemlerinden oluşmaktadır (Buyurgan vd. 2007: 51).

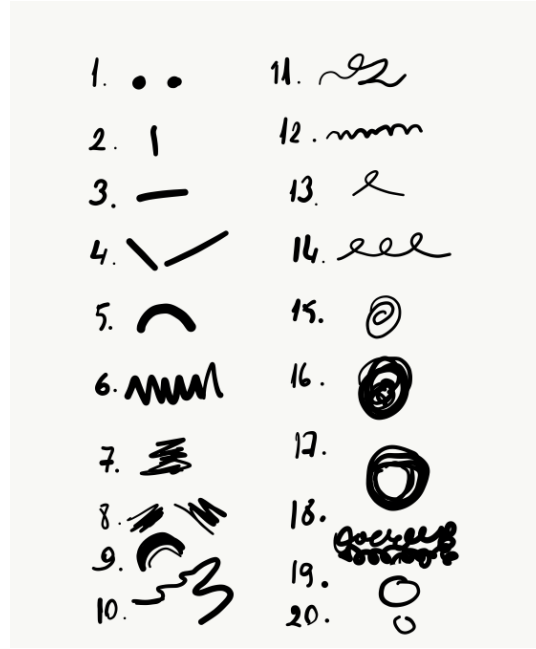
İlk Çizgiler ve Karalama Evresi (2-4 Yaş)

Eline kalem verilen bir çocuğun ilk çizgileri; istemeden, bilinçsizce, gelişi güzel karalamalardır. Bu, sanatsal gelişim sürecinin ilk basamağıdır. Çocuk, beyaz kâğıdı karalamaya başlar ve etrafından aldığı olumlu tepki sonucu daha büyük heyecanla karalamasını sürdürür. Bu karalamalar, mekân kavramı olmaksızın, yüzeyin her tarafının doldurulması şeklindedir. Çocuklar, sık sık kollarını ileri geri yönde hareket ettirerek, hatta çizmesi gerektiği yüzey alanını aşarak çizimlerini yaparlar.

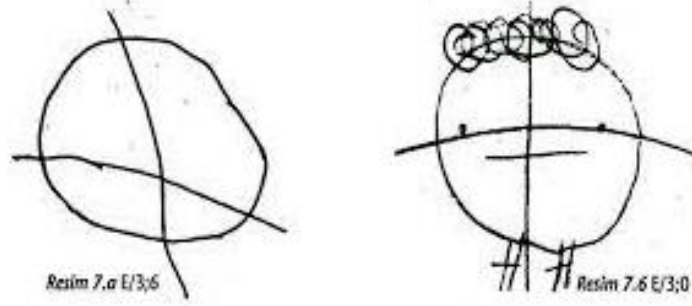


Görsel 2: 3 yaş çocuk resmi

Genel olarak, araştırmacılar bu karalamaların bir anlam ifade etmediğini dile getirmiştir. Bu dönemdeki karalamalar, daha çok oyun amaçlıdır. Rhoda Kellogg, "Çocukların Sanatını Çözümleme" adlı kitabında incelediği çocuk resimlerinde, bir nokta ile başlayan sürecin biçimsiz bir daireye kadar değişen birçok aşamalarını gözlemlemiştir. Kellogg, kesişen ya da tümleşen biçimler arasında en anlamlı bulduğu karalamanın, bir yuvarlağın içine çizilmiş çapraz ya da karşılıklı iki çizgiden oluşan mandala benzeri şekil olduğunu belirtir. Bu şeklin, çocukların daha sonra ki karalamalarında birçok şekle dönüşebilen ana şekil olduğunu söyler (Kellogg,1970: 64-73).



Kellog'un çocuk resimlerindeki karalama örnekleri



Kellogg' dan "mandala" 3 yaş 1 ay Kellogg' dan çiçek şekline dönüşmüş mandala 6 yaş

Bir şeyler ifade etmeyen karalamalar, giderek el göz koordinasyonun gelişimiyle değişiklik göstermeye başlar. Bu resimler, çocuk tarafından adlandırılmaya başlanır. Çocuğun, 3 yaşında çevresinde gördüğü ve tanımaya başladığı nesnelerin, resimlerin içine girdiği görülür. Örneğin; sevdiği çizgi film kahramanlarını çizer. Çocukların ilk simgelerinin ortaya çıkışı rastlantısal olmadığı gibi genellikle çevrelerindeki insanları betimlemeye çalışırlar. "İribaş" olarak nitelendirilen bu çizimler, kabaca büyük bir baş ve gövdeden oluşurken betimlemeler baştan çıkan kollar ve gövdeden çıkan bacaklar şeklindedir.



Görsel 3: 4 yaş çocuk resmi

Çizme eğilimi olan çocuğun, ilk insan çizimleri, aile üyelerini ve yakın ilişkili oldukları fertleri kapsar. Örneğin; resim 3' de görülen çizimde, babanın ve annenin günlük hayattaki vücut hareketleri detaycı bir bakış açısıyla ve karakteristik özellikleriyle ile yansıtılmaya çalışıldığı, buna karşın kollarının ve bacaklarının direk gövdeden çıktığı görülmektedir. Ayrıca yüz, göz, kaş, kirpik, burun ve dudak, fazla ya da eksik çizilirken el ve ayak parmaklarının ise çizilmediği görülür. Elbette, çocuğun sürekli resim yapmasının sonucunda, çizgisel gelişim hızlanacak ve dolayısıyla betimlemelerindeki detayları da bu duruma paralel olarak artıracaktır. Bu noktada, çocuğun hızlı ve başarılı gelişmesinde, ebeveynleri tarafından kendisine sağlanacak olan malzeme ve kaliteli koşullar oldukça önemlidir. Söz konusu koşullar, alanında yetkin eğitimciler ve eğitim ortamıyla sınırlı kalmayıp ailenin çocuk üzerindeki ilgi ve desteğiyle de pekiştirilmelidir.

Şema Öncesi Evre (4-7 Yaş)

Bu evrede çocuğun dünya ile kurduğu iletişim, daha güçlüdür. Artık tanınabilen çizimler yapar. Kesin olarak ne olduğunu söylemek mümkün olmasa da artık ev, araba, ağaç gibi cisimleri tanır ve 6 yaşlarına geldiğinde, bunları resimlerinde konu olarak kullanmaya başlar. Vücutlar orantısız, perspektif kaygısı olmaksızın resim yapar. Bu dönem, işlem öncesi dönemdir. Bu süreçte çocuklar, çizgisel betimlemelerinin görünürlüğünü sözel biçimde ifade etmeyi amaçlar.



Görsel 4: 5 yaş çocuk resmi

Resimde, çocuğun çizdiği hayvanat bahçesi görülüyor. Çocuk, mutlu olduğu ve hayvanlarla beraber olduğu bir sahneyi çizmiş. Yüzündeki gülümseme, hayvanları çok sevdiğini gösterir. Perspektifin olmadığını ancak mekân algısını, yer ve gök olarak algılamaya başladığını, çizdiği ağaç ve üzerindeki kuş figürü ile göstermektedir. Çocuk, mutluluğunu ve duygularını resme aktarmıştır.

Şema öncesi evrede çocuklar, iki boyutlu bir düzlemde üç boyutu yakalamaya yönelik kendi algısal edinimleriyle, bireysel çözümler bulurlar. Bu çözümlerini şöyle sıralayabiliriz:

Çocuklar saydam resim yaparlar. Yani bir evi çizerken evin hem içini hem dışını görmüşçesine çizerler.

Şema öncesi dönemde, çoğunlukla 5 yaş civarı çocuklar, bazen bir çizgi ya da lekeyle mekân oluştururlar ve özellikle nesnelerin havada uçmaması için birden çok mekân varmışçasına resmeder.

Çocuklar, resimlerinde nesnelere düzlem yatık ve tek bir noktadan değil de birçok noktadan bakıyormuş gibi çizerler.

Çocuklar, çizdikleri bazı parçaları diğerlerine oranla daha büyüktür.

Şema öncesi dönemin sağlıklı geçirilmesi için ev hayatı son derece önemlidir. Çocuk, bacasından duman çıkan bir ev çizimi ile çekirdek ailesinin sevgi temelli bir ilişki içerisinde olduğunu belirtir (Buyurgan,2001).



Görsel 5: 5 yaş çocuk resmi

Çocuk resimlerinde, mekân kavramı ortalama beş yaşında oluşmaya başlar. Çocuk çizdiği nesnelere yan yana bu mekân üzerinde çizer. Yedi yaşına kadar bu nesnelere, belirli bir zemin üzerinde değil, boşlukta duran nesnelere olarak görülebilir. Çocuğun, derinlik kavramıyla karşılaşmasıyla birlikte zemin çizgisi oluşmaya başlar. Algılarının gelişmişliğine göre mekânı algılayabilirler. Eğer sekiz yaşından sonra hala havada asılı duran cisim çizimleri devam ediyorsa algıda gecikmeler olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda, öğretmen öğrencinin gelişimsel evrelerine uygun sanat eğitimi yöntemlerini uygulamalı ve bu gelişim evrelerini incelemelidir.



Görsel 6: 5 yaş çocuk resmi

Renk üzerindeki incelemelere baktığımızda, kız çocuklarına erkek çocuklara göre daha fazla önem verdiğini görürüz. Araştırmacılar, sıcak renkleri tercih eden çocukların daha sevecen ve uyumlu olduklarını, diğer taraftan soğuk renkleri seçenlerin ise aşırı çekingen ve uyumsuz olduklarını belirtmektedirler. Ayrıca baskıcı ve mutsuz ailelerin çocuklarının da soğuk renkleri tercih ettiği saptanmıştır.



Görsel 7: 6 yaş çocuk resmi

Şematik Dönem (7-9 Yaş)

Çocukların okula başladığı, yeni heyecanlara atıldığı dönemdir. Çocuk, o güne kadar ailede ya da anaokulunda birtakım bilgiler kazanmış olsa da okula başlamasıyla daha sistemli bir eğitim evresine geçer. Kuralların olduğu dünyaya girmiş olur. Büyüdüğünü, sorumluluklar edindiğini, ödevleri olduğunu fark eden çocuk, o özgür karalama dünyasından çıkar ve okuma yazma heyecanına katılır. Ve okul çağındaki çocuğun resimlerine de bu değişimler yansır. Şemalar, daha tanıdık, gerçeği yansıtmaya ön planda, renkler daha gerçekçidir. Resimde, uçağın, gökyüzünde daha gerçekçi renklerle resmedildiği görülmektedir.



Görsel 8: 7 yaş çocuk resmi

Öncesi ve sonrası resimleri incelediğimizde, o keyifli, cıvıl cıvıl, özgürce ifade edilmiş resimlerin yerini daha ciddi okul resimleri almaya başlar. Okul yaşındaki çocuk, gerçek algısını yansıtmaya amacında

olacaktır. Bu gerçekçiliği, istediği gibi yansıtamadığında, hevesi kırılacak, resim yapmaktan uzaklaşacaktır. Çocuk, yaptığı her resmi gösterip onaylatma ihtiyacı içindedir. Çocuk, okuma yazma öğrendikten sonra bu coşkusunu resimlerinde de göstermek isteyecektir. Çizdiği resimlerin üzerine anlamlı küçük mesajlar bırakmayı tercih edecektir. Artık çocuk; ışık, perspektif, mekân, üç boyut kavramını öğrenebilecek evrededir.

Asıl önemli olan, bu evreleri yaşayacak olan bir çocuk için, eğitiminin bu aşamada ne yapması, nasıl davranması gerektiğini bilmesidir.



Görsel 9. 9 yaş çocuk resmi

Ergenlik Öncesi Evre (9-11 Yaş)

Gün geçtikçe büyüyen çocuk, okul sayesinde teknikleri öğrenir ve uygular. Artık kız çocuk ve erkek çocuk resimlerindeki farklılık gözle görülür biçimde ortaya çıkar. Kız çocuklar, daha çok prenses, kalpler, sevgi temalı resimler çizerken; erkek çocuklar futbol, savaş, silah gibi temaları kullanır. Perspektif sorunu henüz ortadan kalkmış değildir. Çocuğun kendini özgürce ifade ediş tarzı, okulla gelişen gerçeği yansıtmaya isteği ile birlikte resimlerdeki yaratıcılığı ortaya çıkarır. İlköğretimdeki bu çocuklar, doğru bir yönlendirme ve bilgilendirmeyle çizgisel gelişimini, doğru bir şekilde ilerletebilir.



Görsel 10: 9 yaş çocuk resmi

Çocuklara sadece resim çizdirip, boyatmak yeterli olmaz, aynı zamanda görsel algısını tetikleyecek eğitim materyalleri ile teorik eğitim de vermek önemlidir. Bunun için sınıf ortamında hazırlanacak sunumlar, müze gezileri, sanat tarihinden masalsi hikâyeler ile bilgiler verilebilir. Ders başlamadan önce konuyla ilgili ön bilgiler yoklanmalı, belirli bir bilgi alışverişinden sonra ders başlamalıdır. Ders sonunda, yapılan resimler ve teorik arasındaki bağlantı çocuklar için daha anlaşılır olacaktır.

Mantık Çağı (11-13 Yaş)

Bu evre; gerçeği yansıtmaya isteği beraberinde kendine özgü anlatım diliyle çizgisel ifade biçiminin gelişmeye başladığı dönemdir. Bu evrede, genellikle kendi ve çevresiyle ilgili konuları biçimselleştirmeye çalışır. On iki yaşlarına kadar perspektif sorunu görülmektedir. Edinebildiği sözel ve görsel kaynaklar ona yardımcı olur. Ancak çocuğun kendine özgü anlatımlarını yine kendi bulduğu çözümlerle ifade edebilme başarısı, okullarda sıkça rastlanabilir durum değildir. Gençliğe adım atmış on üç yaş ve sonrasında

ise çok yönlü bakış açısı gelişir. Bu başarıyı gösteren çocuklar “yetenekli çocuklar” olarak bilinirler. Yansıtma becerisine sahip ama sanatsal ifadede yetersiz kalanlar ikinci grubu oluşturur. Üçüncü grupta ise her iki yöndeki ihtiyaçları yönlendirilmeyi ve doyurulmayı bekleyen öğrenciler yer alır (Kırıçoğlu, 2002: 94-95).



Görsel 11: 11 yaş çocuk resmi

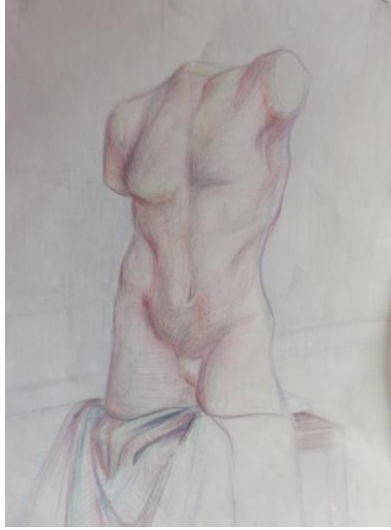
Çocuklara teknik bilgi verilirken ısrara kaçılmamalıdır. Bu dönemde mekan, ışık, perspektif, hareketi, doğru biçimde verme becerileri tam oluşmamıştır. Bunların verilmesinde, asıl önemli etkenlerden biri de sanat eğitmenidir. Bu aşama, natüromort çalışmaları için uygundur. Ancak çocuk, baktığı nesneyi doğru aktaramayabilir. Bu durumda nesneye daha doğru nasıl bakabileceği öğretilmelidir.



Görsel 12: 10 yaş çocuk resmi

Ergenlik Evresi (13 yaş ve ötesi)

Hem fiziksel hem kişilik olarak gelişen birey, daha sosyal olma yolundadır. Artık çevresindeki akışı kendi yorumlarıyla yansıtabilir. Çocukluktan gençliğe geçmiş birey eleştirel bir bakış kazanır. Daha önceleri sadece gerçeği yansıtma isteği duyarken, kazandığı güvenle beraber daha sanatsal yaklaşımlarda bulunmak isteyecektir. Kişisel ve toplumsal değerlere daha meraklı olur. Genç, kendi için hedefler koyar. Ve bu hedefleri başarır. Bu evrede, asıl öne çıkan davranış kendini bulma ve anlatımlarda özneliği yakalamaktır (Kırıçoğlu, 2002: 96).



Görsel 13: 17 yaş çocuk resmi



Görsel 14: 17 yaş çocuk resmi

Bu evrede öğretim ile resimsel eksiklikler giderilir. Soyutlama becerisi ve çok yönlü bakma kazanımı vardır. Renk ilişkileri kurulur. Genç, kendini ifade etme sorununu çözmeye başlar. Bunun için gence uygun ortam, malzeme temin edilmeli, gerekli bilgilendirme yapılmalıdır. Artık; uygulama ve teorik bilgilendirmelerin bireysel edinimleriyle pekiştirilmesi sağlanarak, sanat tarihi, estetik gibi konularda eğitim verilmeli ve eleştirel bir bakış açısıyla sanat eserlerine yaklaşma becerisi kazandırılmalıdır.

Sonuç ve Tartışma

Erken çocukluk döneminden ergenlik (13-14 yaş) çağına kadar olan çocukların sanatsal etkinlikleri, bir iletişim aracı olarak resmin kullanılması çerçevesinde kendini göstermekte ve çocukların içinde yer aldıkları kültürel çevre başta olmak üzere, çeşitli dış etkenlerden alımladıkları, algı dünyalarını yansıtan karalama, çizgi, form gibi görsel imajlara yansımaktadır. Hemen her bireyde karşılaşılan çizerek anlatma, kendini ifade etme kaygısı, başlangıç aşamasında (erken çocukluk dönemi), küçük motor kasların kontrol edilebilme yetkinliğine bağlı gelişme gösterirken, ileriki aşamalarda yer yer biçimsel kaygıları da içinde barındıran çizimlere dönüşmektedir. Çocukların, çizimle, karalamalarla kendilerini ifade etme süreçleri, yetenekli olmaları ile doğrudan ilişkili olmamakta ancak yetenekli olan çocukların, sanatsal gelişiminde eğitim almalarının gelişimlerine önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

Bununla birlikte, sanat eğitiminin gerekliliği konusu, sadece bireysel bazda yetenekli çocukların eğitilmesini içermemektedir. Duygu düşünce aktarımını doğru kanallar üzerinden yapabilen, yetişkinlik döneminde yaratıcılık ve iletişim becerileri kazanmış bireyler yetiştirilmesinde, sanat eğitimi en az diğer bilim alanları kadar önemli bir yer tutmaktadır.

Toplumların kendi iç dinamikleri içinde sürekli olarak gelişim gösterebilmesi, yetişen yeni nesillerin, sonradan intibak edecekleri toplumsal yapıya katkı sağlayabilen, düşünsel ve üretim bağlamında etkin rol oynayabilen bireyler olabilmeleri ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla toplumların geleceklerini garanti altına alabilmelerinin en önemli ön koşulu, doğru bir eğitim sistemi içinde yetişmiş bireylere sahip olmalarıdır. Zira eğitilmiş çocuklar, medeni toplumların önemli bir göstergesidir ve bu çocukların geleceğe kazandırılmasında sanat eğitiminin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Sosyal hayatın her evresinde olması gereken nitelikli sanat eğitimi; bireyin hayata farklı açılardan bakabilmesi, kendisini farklı yollarla ifade edebilmesi ve en önemlisi yaratıcılığını geliştirmiş, iletişim kurabilen birey olabilmesi adına sürekli bir eğitim yaklaşımı olarak da kabul edilebilir.

Bu sonuca ulaşmada yaratıcı, üretken, iyi yetiştirilmiş bir sanat eğitmeni önemli bir rol üstlenir. Doğru eğitim koşullarının hazırlanması, başta, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yeterli hassasiyeti göstermesi ve uygulanması konusunda denetleyici olması, ayrıca milli eğitim-öğretim politikalarının da düzenlenmesiyle mümkün olabilir.

Sanat eğitimi verilecek çocuğun ya da gencin kazanması beklenen değerlere bağlı olarak eğitim aşamaları, yaş grubuna göre ve çocuğun yaşamını sürdürdüğü sosyal koşullar dikkate alınarak düzenlenmelidir.

Çocukların içinde yer alacakları kültürel yapı, toplumsal dinamikler ve daha da ötesi içinde yaşadıkları

dünya ile doğru bir uyum süreci yaşayabilmeleri, anlayabilen, üretebilen, kurgulayabilen ve düşünsel süreçlerini eylemsel hale getirebilen bireyler olabilmeleri ile mümkündür. Aile ile başlayan, ardından eğitim süreçleri ve kültürel kazanımlarla belirlenen bu durumlar, sadece bireysel gelişimi değil aynı zamanda toplumun bir bütün olarak biçimlenebilmesinde de önemli bir aktördür.

Erken çocukluk sürecinden itibaren iletişim için bir araç olan sanatsal yaratma, biçimlendirme veya ritmik, fonetik yansımalar, bireyin kimlik kazanması ve yetişkinlik süreçlerindeki psiko-sosyal gelişiminin olumlu/olumsuz olmasına etki etmektedir. Sosyalleşme, kendini ifade edebilme, düşünsel olanı biçimsel, anlaşılabilir olana dönüştürebilme süreçleri, doğal olarak doğru kazanılmış, yönlendirilmiş öğrenim süreçleri ile mümkün olabilmektedir. Karalama döneminden başlayarak erken gençlik, ergenlik dönemlerine kadar olan temel kazanımların edinildiği bu, ilk eğitim süreçleri özellikle analitik düşünme ve sentez yapabilme kazanımlarının edinebilmesi bakımından da önem arz etmektedir. Tabii ki; böyle bir sürecin, doğru, kontrol edilebilir ve bireysel yetkinlik /yeteneklerin açığa çıkarılması, geliştirilebilmesi, çeşitli olanakların sağlanabileceği ortamlar ve donanımlı eğitimciler ile mümkün olabilecektir. Sanat eğitimi adı altında genelleştirilmiş olan bu süreç, kendi içinde sanat eğitimi mi? sanatın eğitimi mi? gibi sorunsalları da ortaya koymaktadır. Birey-toplum ilişkisi bağlamında ise erken yaşlardan itibaren başlatılan sanat eğitiminin; çağdaş dünya ile iletişimi güçlü ve yetkin olduğu alanlarda varlık gösteren bireylerin yetiştirilmesinde önemli olduğu görülebilir.

Kaynaklar

- Aykaç, Veysiye. Erken Çocuklukta Sanat Eğitiminin Yeri ve Önemi. Halit Turgay Ünal. (Ed), Çocukta Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3428 -Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2276, 2019.
- Akkurt, Selim, Boratav, Olcay. Neden Sanat Eğitimi? *International Journal of Scholars in Education*, 1 (1), 54-60, 2018.
- Başbuğ, Fatih ve Başbuğ, Zuhul. "Görsel Sanatlar Eğitimi Üzerine Notlar." *Akdeniz Sanat* 18, 9 (2016): 74-98.
- Buyurgan, Serap ve Buyurgan, Ufuk. *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007.
- Buyurgan, Serap. "Bir Çocuğun Altı-Dokuz Yaş Arası Çizgisel Gelişimi". *Gazi Sanat Dergisi* 2 (2001): 31-44.
- Kellogg, Rhoda. *Analyzing Children's Art*. USA: Mayfield Publishing Company, 1970.
- Kırıçoğlu, O. Tekin. *Sanatta Eğitim Görmek Anlamak Yaratmak* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2002.
- San, İnci. *Sanat ve Eğitim*. İkinci Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1985.
- Sungur, Nurya. *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1992.
- Uğur, Özlem D. "Çocuk ve Mimarlık: Sanat İle İçice Toplumsal Bir Eğitim Modeli" Editörler (Ed.) Okvuran A. ve Karadeniz C. "Çocuk ve Sanat" IX. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri (99-11), Ankarankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No:27, 2018.
- Ulutaş, İlknur ve Ersoy, Özlem. "Okul Öncesi Dönemde Sanat Eğitimi." *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi* 1, 12 (2004): 1 - 12.
- Yolcu, Enver. "Okulöncesi Dönem Çocuklarında Hayal Gücü ve Yaratıcılık İlişkisi." *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 28, 13 (2019): 276 - 291.

ON THE EFFECTS OF ART EDUCATION ON CHILD DEVELOPMENT

Samsun Meysem, Güven, İ. M. V. Noyan

ABSTRACT

Children develop and grow very quickly. The growth process includes different developmental stages. In addition to certain common features of developmental stages, there are also differences depending on individual conditions. Art education, along with many gains such as perception, thinking, design, and interpretation, provides positive contributions to solving problem skills and the development of small motor muscles by leading the child to express himself and gain an aesthetic point of view in these developmental stages. Art education can help not only to create aesthetic and intellectual creative power but also to create many gains such as perception, thinking design, interpretation, expression, and criticism. It is known that visual arts education within the scope of art education from an early age is effective on children's cognitive processes and especially on the development of mini-small motor muscles such as hands. Our study, it is aimed to evaluate the effects of art education on child development by examining the characteristics of children's paintings and the linear development processes from childhood to youth within the scope of painting art, which is a branch of visual arts. In the conclusion and discussion part of the article, the theoretical basis of which was created with the visual research method and literature research on the scribbles and drawings made by children from the early childhood period, the necessity of art education was discussed on a social basis.

Keywords: Child development, art education, culture, child drawings